

UR EN DOCKSPELARES LIV

LARS SONNESJÖ DELAR MED SIG AV 45 ÅR MED DOCKTEATER

När det ringde på dörren öppnade den gamla damen. Utanför stod en ung kvinna som just flyttat till stan och nu ville hyra bostaden som damen hade utannonserat. Jovisst, det skulle nog gå för sig. Men vad hade den unga kvinnan tänkt syssla med här i Kalmar?

- Jag tänkte arbeta med dockteater.

- Dockteater! utbrast den gamla damen klenetroget. Kan de´vau nå´t?!

Det där var 1972. Och jo, dockteater skulle det bli. Byteatern är sedan länge en väl etablerad länsteater i Kalmar. Det rymliga teaterhuset i hamnen och som invigdes i början av 80-talet står kvar, och ska snart ska bli ännu rymligare efter en omfattande om- och tillbyggnad. Dockorna, figurerna, maskerna och objekten har genom åren haft en viktig position på teatern, alltid i samspel med fantasifulla och vackra scenografier. Men de har också haft sällskap av skådespelare, musiker, dansare och mimare. Det sceniska allkonstverket har liksom alltid varit Byteaterns konstnärliga signum, även om accenterna i uttrycksmedlen varierat mellan uppsättningarna.

Dockspelaren Lars Sonnesjö i sällskap med (fr.v.) Stagnelius, Gustav V och Signe. Dockorna skapade av Bodil Göransson.
Foto: Peder Nabo

”Dockteater - kan de´vau nå´t?”

... har nu blivit namnet på den ”illustrerade teaterföreläsning” som en av Byteaterns trotjänare, dock- och skådespelaren Lars Sonnesjö, har premiär på i mars och som han spelar under våren, på både hemmascenen och på turné. Det blir en presentation och kanske också något av en sammanfattning av hans 45 år inom dockteatern.

Lasse har arbetat på Byteatern sedan 1979 då han mönstrade på den tvåmastade galeasen Helene som teatern under flera år hade som sin ambulera sommarscen (och som var en anledning till att man valde hamnstaden Kalmar). ”Kockjungman sökes” hette denna första föreställning Lasse medverkade i på Byteatern, och sedan dess har det blivit ett stort antal uppsättningar - hur många kan han inte längre hålla reda på. Men debuten på Byteatern var alls inte hans debut som dockspelare. Den gjorde han sju år tidigare på Dockteater Totem i Uppsala under Vojo Stankovskis ledning. Där spelade han bl.a. med en liten virkad och sprattlig marionettgroda, som för övrigt får äran att

S/m Helene. foto: Gustaf Kull

finnas med också i den nu aktuella teaterföreläsningen. Programmet görs i två varianter: en kortare, som just har formen av en föreläsning och där Lasse blandar teorier om spelteknik med anekdoter och erfarenheter ur sitt dockspelarliv. I en längre version kompletteras föreläsningen med mer av bilder och filmklipp samt spelscener ur olika föreställningar. Den längre versionen innehåller också en liten workshop i dockspel som publiken får delta i, samt en demonstration av dockspelets olika hemligheter och finesser.

Hur är en spelbar docka? ”Det går lika bra med en tandborste!”

Även om det bor en Oppfinnar-Jocke i Lasse och han ofta bidragit med tekniskt-praktiska lösningar i dock-konstruktionerna, har han inte själv arbetat med att skapa dockor. I uppsättningarna av sina egna pjäser har han däremot arbetat nära tillsammans med Bodil Göransson, en av Byteaterns medgrundare (och som var den som ville hyra den där lägenheten i början av 70-talet). Bodil har till flera av Byteaterns uppsättningar gjort dockor i bl.a. skumplast. Ansiktena klipper hon fram med sax och resultatet blir överraskande uttrycksfullt: ibland komiskt, ibland rörande, ofta båda samtidigt - men alltid fascinerande i sitt levande uttryck.

Lasse uppskattar att spela med den här typen av dockor: gärna helfigursdockor med huvud av skumplast och med rörlig mun. Det är samspelet mellan docka och spelare, liksom mellan dockan och publiken, som för honom är själva kärnan i dockteatern. En spelbar docka är en docka som inte behöver vara tekniskt perfekt, men som lämnar utrymme och möjligheter för just detta samspel. Men, tillägger Lasse sedan, ”det kan vara lika roligt att spela med en tandborste!” Det verkar vara Lasses andra favoritkategori av speldockor: objekten. Lasse har spelat med, om inte tandborstar, så i alla fall de flesta andra föremål man kan tänka sig: hattar, tidningar, grytlock, blädderblock, kaffepannor och sitt eget pekfinger

Vad gör en bra dockspelare? ”Lek och tillit.”

Teaterkritikern Leif Zern har sagt att det grovt räknat finns två traditioner inom dockteatern. Med hänvisning till teateretikern Gordon Craig pekar han ut en som ser dockan som ett alternativ till skådespelaren, och där dockan, befriad från den mänskliga skådespelarens alla tillkortakommanden, blir den perfekta sceniska aktören. Den andra traditionen, menar Zern, är den som man möter ”i barnets magiska förhållande till fantasins och lekens ’som om’.”

Som dockspelare har Lasse valt den ”barnliga” traditionen - och utvecklat den till genuin konst i litet format. Dockspel, menar han, handlar förstas om att hitta dockans rörelsemöjligheter och att ge den dess rätta röstuttryck. Men han framhåller också vikten av att hålla liv i dockan hela tiden, och att i rätt ögonblick få publikens fokus på dockan. Många av de föreställningar Lasse medverkat i, och särskilt dem han själv skrivit manus till, har byggt på det här samspelet mellan honom och dockan.

Vägen till att upptäcka dockans möjligheter går genom lekens öppna och bejakande förhållningssätt, ungefär som teaterpedagogen Keith Johnstone beskriver improvisationens teknik, menar Lasse. Därför vill han undvika att grotta ner sig alltför mycket i spelets tekniska detaljer för tidigt under repetitionsarbetet. Tekniken utvecklas under arbetets gång, men arbetet tar sitt avstamp i lekens öppenhet för det oväntade.

Kanske litet överraskande blir det därför när man ber honom berätta om ett dockspel som gjort djupt

”Algot Storm” (1986) Foto: Bertil Hertzberg

intryck på honom, och han då nämner den tyske marionett-virtuosen Albrecht Roser, som Lasse såg första gången på UNIMA-festivalen i Moskva 1972, alltså samma år han själv gjorde sina första lärospån som spelare. Rosers minutiöst kontrollerade marionettspel kan ju tyckas ligga långt från Lasses mer improvisatoriska hållning, men det fanns något i Rosers tillit till sin marionett som tilltalade och som gjorde intryck.

"Den lille fule öläningen" (2001) Foto: Bertil Hertzberg

skriva sina egna pjäser: "Den lille fule öläningen", om diktaren Stagnelius, kom först. Sedan har det blivit "En stor liten man" (om H.C. Andersen), "En stund på jorden" och "En stund till" samt "Lockfågeln" (om kärlekshistorien mellan läkaren Axel Munthe och drottning Victoria).

"En stund på jorden" handlar om syskonparet Signe och Henning Kullzén som drev en pappershandel och antikvariat i Kalmar under större delen av 1900-talet. Det udda paret kom att bli något av lokala kändisar. I pjäsen möter vi dem under deras sista stund på jorden, då en ängel kommer för att hämta dem.

Lasse sökte efter ett material som både hade lokal anknytning och ett mänskligt innehåll som grep tag. Så fick han tillgång till ett unikt arkivmaterial: Henning Kullzéns efterlämnade dagböcker. Där framträdde bilden av en levande och komplicerad människa bakom det småkufiska originalet. Lasse fortsatte med att intervjua personer som hade haft kontakt med syskonparet, och med allt det som utgångspunkt blev pjäsen till.

Förutom den lokala anknytningen är det en annan sak som förenar "En stund på jorden" och "Den lille fule öläningen": båda pjäserna skildrar huvudpersonerna inför döden då de på olika sätt konfronteras med, och kanske försonas med, sina levda liv. "Dockor är så bra på att dö", konstaterar Lasse nöjt.

Och vem skulle vara bättre skickad att gestalta spelet mellan liv och död än just teaterdockan? Som kan säga just det som dockan Signe sakligt konstaterar i samtal med sin dockspelare Lasse i pjäsen "En stund till". De sitter i logen efter föreställningen och resonerar, då Signe säger:

"Ligga i den där resväskan i mörkret, ligga där och längta efter att locket ska öppnas. Först en liten strimma ljus, och sen ett stort bländande ljus, och till slut: där står jag på scenen! Strålkastare, publikens sorl, skratt och gråt, applåder...! Och sen: tillbaks till mörkret."

Man anar att Samuel Beckett nickar instämmande bakom resväskan.

Ett lekande förhållningssätt öppnar också dockspelaren för att låta sig överraskas av dockan. Efter alla dessa år är det fortfarande det där överraskningsmomentet som tycks göra dockspelaren Lasse allra gladast. Det och mötet med publiken (så tycker han också det är roligare att spela än att repetera...).

Hur är ett bra dockteatermanus? "Dockor är så bra på att dö."

Efter att under många år ha medverkat i pjäser som andra skrivit, växte en önskan fram hos Lasse att få använda fler uttrycksmöjligheter. Han hade redan tidigare varit medskapare av manuset till småbarnsföreställningen "Algot Storm" (som han också framförde själv), men nu började han

"En stund till" (2010) Foto: Peder Nabo

Tomas Alldahl